

Žarko Rovšček

Večni krog

Ob stoletnici ilegalnega Planinskega kluba Krpelj

Zgodovinski dogodki nam vsakodnevno postrežejo s številnimi nauki za sedanjost in prihodnost. Ali se zavedamo pomembnosti sporočil iz preteklosti?

Člani ilegalnega PK Krpelj na Širokem (Most na Soči) leta 1923
Foto J. Vidmar, arhiv PD Tolmin

Leta 1924 so vsakdanje življenje na Primorskem stiskali vse tesnejši okovi fašizma. Planinstvo, ki naj bi po mnenju nekaterih popolnoma ugasnilo že ob koncu prve svetovne vojne, je v teh usodnih časih spodbujalo strastno rodoljubje, ki ga niso pokorili niti najbolj zatiralni ukrepi oblasti. Nekatera slovenska društva so podaljševala svoj zakoniti obstoj tudi pod italijanskimi imeni. Pozneje, ko so jih dokončno ukinili, pa so planinski navdušenci po številnih primorskih krajih delovali v različnih, več ali manj naključnih skupinah. Gore kot svetišča neokrnjene narave so postale skrivno zatočišče, kraj sproščanja zatrte ljubezni do slovenske pesmi in besede.

Ko je Soški podružnici SPD pod raznarodovalnimi pritiski že jemalo sapo, se je pojavil njen sopotnik Krpelj, ki naj bi združeval zavedne primorske ro-

doljube in navdušene planince, drzne raziskovalce podzemnega sveta in neustrašne prenašalce slovenske literature preko meje.¹ V teh mračnih časih se je planinski žar prepletal z odporom proti režimu. 16. marca 1924 so Jože Bevk, Evgen Božič in Zorko Jelinčič po zimskem vzponu na vrh Porezna položili formalne temelje že delujočemu planinskemu klubu, ki ga je Jelinčič označil kot "nebogljeno dete, porojeno po fašistični obsodbi primorskih Slovencev in Hrvatov na kulturno smrt."²

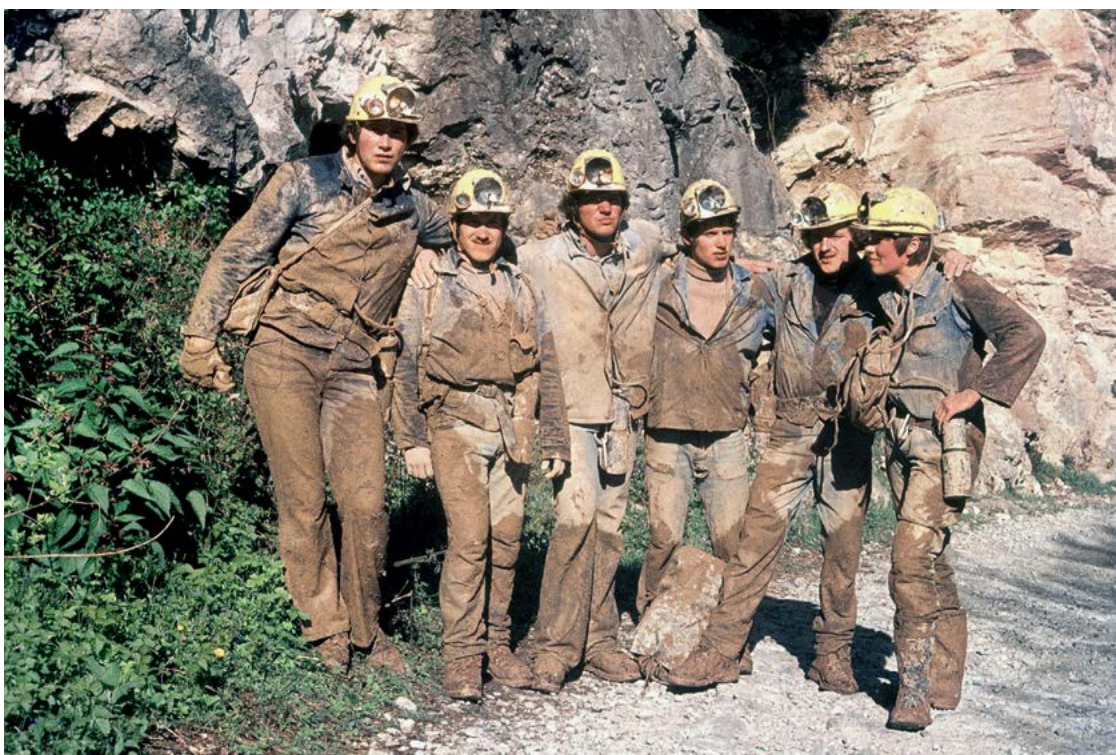
Takratne razmere so članom brez velikih utvar za prihodnost narekivale nelegalno delo. Prva in glavna aktivnost kluba so bile letne in zimske planinske ture po soških in drugih gorah, z namenom širjenja planinstva med ljudmi. Člani so jih večinoma beležili na t. i. turnih zapisnikih (polah). Štrukelj omenja sedemnajst tur, Božič sedem s točnimi datumi in imeni udeležencev, Jelinčič pa jih podrobneje predstavi šest.³ Razumljivo je, da je iz tega časa ohranjenih malo dokumentov. V matični domovini pa je Zorko Jelinčič v *Planinskem vestniku* vendarle objavil tri članke, povezane s Krpljevo dejavnostjo.⁴ Obisk Zahodnih Julijcev (23.–24. 7. 1928) je bil zanj usoden, saj si je pri zdrsu na snežišču pod Škrbino Zadnje Špranje, ob poskusu reševanja tovarišice, nalomil hrbtenico. Reševalno akcijo italijanskih vojakov je iz Zajzere sprožil sam Kugy. Po daljšem okrevanju in strogem nadzoru oblasti, so Jelinčiča kot prosvetnega organizatorja in voditelja TIGR-a leta 1930 aretirali in obsodili na dvajset let ječe s kasnejšo konfinacijo. Aretacije so precej oskubile članstvo, krpljevci so ostali tudi brez svojega duhovnega vodje. Kljub temu so vse do začetka 2. svetovne vojne v manjših skupinah še obiskovali gore na širšem območju Julijcev in pogosto ponoči ilegalno prestopali rapalsko mejo. Njihovo dejavnost obujajo le še redke fotografske podobe Janeza Vidmarja ali slučajne slike iz zasebnih zbirk ter zapisi Zorka Jelinčiča, Franca Štruklja in Evgena Božiča.

¹ Štrukelj, F.: PK Krpelj. Neobjavljeni spominski rokopisi (kopijo hrani avtor).

² Jelinčič, Z.: Planinski klub Krpelj. *Naše jame* 1960, str.13.

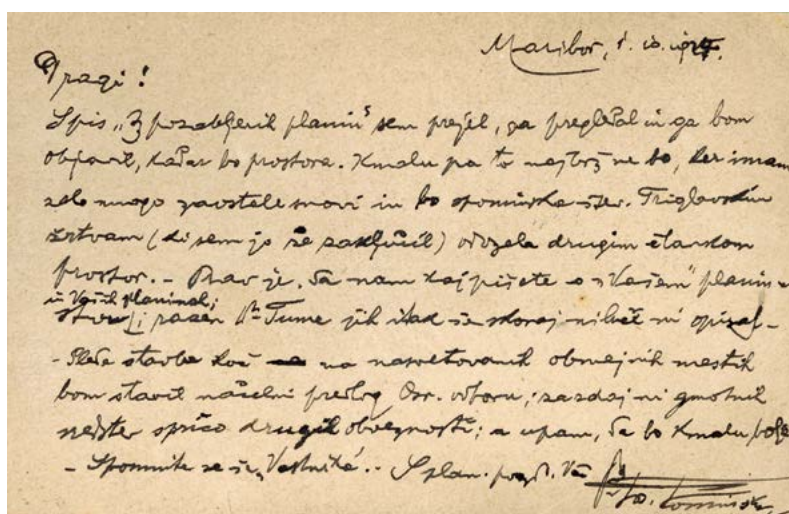
³ Rovšček, Ž.: Planinski klub Krpelj, v: *Stoletje planinstva na Tolminskem*. PD Tolmin 1996, str. 26.

⁴ Krpelj (Zorko J.): Iz pozabljenih planin. *PV* 1926/1, str. 12; P. K. Krpelj: Na Krn pozimi, *PV* 1926/10, str. 224; Za Božič na Kanin, *PV* 1927/2, str. 34.

Novodobni jamarji prva leta po ustanovitvi
Jamarske sekcije PD Tolmin (1977) pred
Zadlaško (Dantejevo) jamo
Foto Z. Lesjak, arhiv PD Tolmin

Na Primorskem je nekaj primerov društev, v katerih sta si podajala roke planinstvo in jamarstvo. To sožitje se prenaša tudi v današnji čas. Krpljevci so se nenadejano kmalu po ustanovitvi kluba (16. marec 1924) odzvali na raziskave podzemnega naravnega bogastva italijanskih jamarjev v Posočju. S primitivno, največkrat kar planinsko opravo, so se podali najprej v jamo Smoganico pri Drobočniku (Most na Soči), kjer so v 11 akcijah izkopal okostje jamskega medveda. Z veliko mero nacionalnega ponosa so nadaljevali raziskave v Pološki (1924, 1927) in Zadlaški (Dantejevi) jami v neposredni bližini Tolminskih korit. Večkrat so obiskali Jame v Žlebih pri Slapu ob Idrijci (Krasnica, Zidanca, Zevka, Polženca). V Babji jami pri Mostu na Soči so proučevali možnost preskrbe s pitno vodo (7 x). Iskali so tudi povezavo med dvema vhodoma v podzemlje Senice – iz Baške grape in iz Modreja (Pod ključem).⁵ Jamarske raziskave Krplja so se iz bližnje okolice počasi razširile na celotno območje gornjega Posočja. Podpis kluba najdemo celo v Landarski jami (danes onstran državne meje z Italijo). Zavedali so se vrednosti odkritega naravnega bogastva, a si sprva niso bili enotni, kako naj bi svoje dosežke primerno objavili v vse bolj redkem slovenskem tisku. Na svojem zboru 16. oktobra 1924 so sklenili, naj njihov član Franc Štrukelj kot avtor

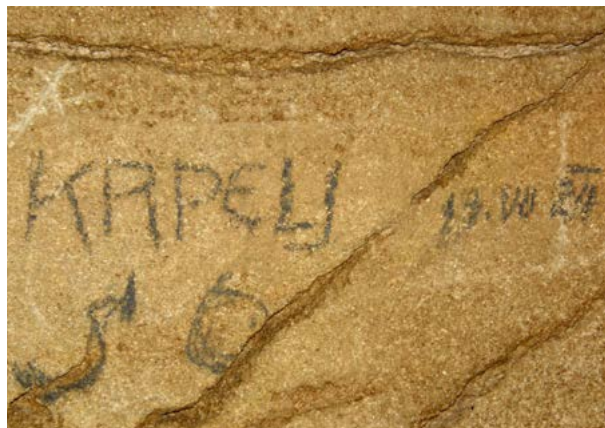

Dopisnica urednika Planinskega vestnika
dr. Josipa Tominška Zorku Jelinčiču
Arhiv Dušana Jelinčiča

⁵ Senica: 558 m visok hrib, razglednik nad Mostom na Soči.

Krpljev podpis z minijevno barvo v jami Smoganica nad Mostom na Soči Arhiv PD Tolmin

Krpljev podpis z datumom 19. VII. 1924 v Landarski jami Arhiv PD Tolmin

Krpljevci po prihodu iz jame Turško čelo (Matajur) leta 1924
Foto J. Vidmar, arhiv PD Tolmin

jamskih načrtov opiše najdbe v *Koledarju Goriške Mohorjeve družbe*.⁶ V svojih zabeležkah o številnih skupnih turah ter ohranjenih načrtih Pološke in Zaldlaške (Dantejeve) jame, Smoganice nad Drobočnikom, Krasnice v Žlebeh nad Slapom ob Idrijci, Turjeve jame (tudi z imenom Kovačeva, Obernejzova ali Pelerinceva jama) ob Nadiži in jame v Gladkem čelu (Staro selo, Kobarid), je dokumentiral sicer skrivnostno delovanje Krplja. Za svoje jamske načrte je, ne da bi se kdo pozanimal o izvoru podpisa C. T. (Club turistico, op. Ž. R.) Krpelj, na prvi razstavi gozdarstva in obdelovanja visoko-

gorskega sveta leta 1924 v Tolminu, prejel častno diplomu. Morda so ravno od tam zašli podatki o Krpljevih dosežkih tudi na strani knjige o jamar-skih raziskavah v Furlaniji, *Due mila grotte*,⁷ v kateri avtorja potrjujeta prvenstvo raziskav Krplja (Krpelj C. T.) v določenih jamah Posočja.

Krpljevih akcij so se udeleževali številni zavedni Primorci, nekateri med njimi tudi tigrovci. Jelinčič omenja, da so preko hribov tovorili knjige za slovenska prosvetna društva in propagandni material, ki je med našimi ljudmi vlival zaupanje v bodočnost. "Čez planine smo bežali in reševali pred aretacijami in konfinacijami protifašistične delavce, Slovence in Italijane. Tako so nas gore pogosto reševale in nam dajale moči."⁸ Nekateri krpljevci, visokošolci, so se že prej v Ljubljani povezovali s Klementom Jugom in s skalaši.⁹

Planinski vestnik je ob različnih priložnostih, začevši z Jelinčičem (1956), že objavljaj prispevke o Krplju in nekaterih njegovih članih, vključno z navedbo drugih publikacij, povezanih z delovanjem kluba. Krpelj predstavlja pomemben člen v ohranjanju planinstva v Posočju od ustanovitve Soške podružnice SPD l. 1896 do današnjega PD v Tolminu, ki že štiriindvajset let izdaja istoimensko glasilo (29 števil). Pod okriljem istega društva že dobrih petdeset let uspešno deluje tudi Jamarska sekcija, obenem tudi članica Jamarske zveze Slovenije. Knjiga *Stoletje v gorah* (CZ 1992) PK Krpelj upravičeno imenuje "spremljevalec" SPD. Tako kot se je organizirano planinstvo v Posočju spočelo davnega leta 1896 s Soško podružnico, tako se je, prežeto z domoljubjem Krplja tudi nadaljevalo v trpkih časih za Primorsko vse do današnjih dni. Ali bomo zmogli tudi v trenutnem, bolj globalno naravnem času in letih, ki sledijo, pravilno razumeti sporočila preteklosti, ohranjanje izročila naših prednikov? ●

⁷ Bertarelli, L. V., Boegan, E.: *Duemila grotte*. Touring Club Italiano, Milano 1926.

⁸ Jelinčič, Z.: Krpelj, *Naše jame* 1960, str.13.

⁹ Glej Jug, K.: Trije krti v snegu, *PV* 1922/2, str. 23 in 3-4, str. 53; Na Jalovec, *PV* 1923/1-2, str. 14.

⁶ Štrukelj, F.: Iz tolminskega podzemeljskega sveta. *Koledar GMD za l. 1924*, str. 119 in za nav. l. 1925, str. 65.